АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫНЫҢ ТАРИХИ-МӘДЕНИ ЖӘНЕ ТАБИҒАТ МҰРАЛАРЫ ЕСКЕРТКІШТЕРІ

МҰҒАЛЖАР АУДАНЫ

ПАМЯТНИКИ ПРИРОДНОГО И ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ

МУГАЛЖАРСКИЙ РАЙОН

ОБЛЫСТЫҚ ТАРИХИ-ӨЛКЕТАНУ МУЗЕЙІ
АКТЮБИНСКИЙ ОБЛАСТНОЙ ИСТОРИКО-КРАЕВЕДЧЕСКИЙ МУЗЕЙ
УПРАВЛЕНИЯ КУЛЬТУРЫ АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ

АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫНЫҢ ТАРИХИ-МӘДЕНИ ЖӘНЕ
ТАБИҒАТ МҰРАЛАРЫ ЕСКЕРТКІШТЕРІ

МҰҒАЛЖАР АУДАНЫ

VIII

ПАМЯТНИКИ ПРИРОДНОГО И ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО
НАСЛЕДИЯ АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ

МУГАЛЖАРСКИЙ РАЙОН

АҚТӨБЕ, 2013

УДК 908
ББК 790
А 37

ЖАЛПЫ РЕДАКЦИЯСЫН БАСҚАРҒАН / ПОД ОБЩЕЙ РЕДАКЦИЕЙ
ТАРИХ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ КАНДИДАТЫ, ДОЦЕНТ
А.А. БИСЕМБАЕВ.

Актөбе облысының тарихи-мәдени және табиғат мұралары ескерткіштері. – 13 томдық. – 8 т. Мұғалжар ауданы - Ақтөбе 2013 ж. – 214 б.

А 37 **Памятники природного и историко-культурного наследия Актюбинской области.** – в 13 т. – Т 8. Мугалжарский район – Актобе. 2013 г. – 214 с.

Авторлық ұжым / Авторский коллектив:

Бисембаев А.А
Бекназаров Р.А.
Бидағұлов Н.Т.
Баиров Н.М.
Дүйсенғали М.Н.
Мамедов А.М.
Мамиров Т.Б.
Мамиров К.Б.
Мәден А.Т.
Ткачев В.В.
Амелин В.А.
Шильмаганбетов Н.А.

УДК 908
ББК 790

ISBN 978-601-7426-22-4 т.8
ISBN 978-601-7273-85-9 (ортақ)

© АҚТӨБЕ ОБЛЫСТЫҚ МӘДЕНИЕТ БАСҚАРМАСЫНЫҢ
ОБЛЫСТЫҚ ТАРИХИ-ӨЛКЕТАНУ МУЗЕЙІ

ЕСКЕРТКІШТЕР ЖИНАҒЫ
СВОД ПАМЯТНИКОВ

13 томды ғылыми басылым / Научное издание в 13 томах

Мәртөк ауданы I Мартукский район
Қобда ауданы II Кобдинский район
Қарғалы ауданы III Каргалинский район
Хромтау ауданы IV Хромтауский район
Алға ауданы V Алгинский район
Ойыл ауданы VI Уилский район
Темір ауданы VII Темирский район
МҰҒАЛЖАР АУДАНЫ VIII МУГАЛЖАРСКИЙ РАЙОН
Ырғыз ауданы IX Иргизский район
Әйтеке би ауданы X Айтекебинский район
Байғанин ауданы XI Байганинский район
Шалқар ауданы XII Шалкарский район
Ақтөбе облысы XIII Актюбинская область

Алгы сөз

Мұғалжар ауданы ҚР Президентінің Жарлығымен 1997 жылы 17 маусымда бұрынғы Октябрь және Мұғаджар аудандарын біріктіруден құралған, жер көлемі 27,8 мыңшаршы км, халық саны-64,5 мың адам. Аудан орталығы Қандыағаш қаласы, облыс орталығынан 90 км қашықтықта орналасқан, тұрғын халқы 30,9 мың адам.

Ауданның әкімшілік-аумақтық бөлінісі 3 кіші қала, 12 ауылдық округтері мен 42 ауылдық елді мекендерден құралған.

Аудан облыстағы өнеркәсібі кең дамыған аймақ, қазірдің өзінде өнеркәсіптің базалық 10 ірі және орта кәсіпорындары шоғырланған.

Аймақ бірегей минералды-шикізат базасына бай. Оның жер қойнауында алтын, мұнай, газ, каолин, әртүрлі құрылыс материалдарын өндіруге қажетті шикі заттар, минералды су және тағы басқа шикізат ресурстарының айтарлықтай көзі бар. Осының негізінде аймақта мұнай және газ өнеркәсібі дамыған.

Ауданның географиялық жағдайы бойынша тиімді орналасқан, дамыған күретамыр теміржолдары мен автомобиль жолдары бар, сондай-ақ аймақ территориясымен «Бұхара-Орал», «Жаңажол-Ақтөбе» магистральды газ құбырлары өтеді.

Аймақтың жақын және алыс шетелдермен сыртқы-экономикалық байланысы қолайлы дамыған. Қазіргі уақытта аудан көлемінде 7 шетел кòмпаниялары мен бірлескен кәсіпорындары жұмыс істейді.

Қазіргі таңда ауданның әлеуметтік-экономикалық дамуы тұрақты және серпінді негізде жүзеге асырылуда. Бұл мемлекет Басшысының қойған стратегиялық нұсқауларына толығымен сәйкес келеді.

2013 жылдың 1 қаңтарына аудан бойынша 40 мәдениет ұйымдары қызмет көрсетеді. Аудандық мәдениет мекемелері қызметкерлерінің жалпы штаттық саны-188 адам.

Мәдениет саласын қаржыландыру көлемі 2012 жылы 212,3 млн.теңгені құрады. Материалдық-техникалық базаның нығайуы мен мәдениет мекемелерінің даму үрдісі өткізілетін іс-шаралар мен оларға келушілер санының өсуінен байқалады. Есепті жылы ауданда 1200 жуық мерекелік іс-шаралар өткізілді және 109,3 мың тұрғыннан астам адамға қызмет көрсетіліп, тұрғындарға көрсетілген қызметтің сомасы 1,3 млн.теңгені құрады.

Өткен жылғы деңгейге қарағанда білім беру, денсаулық сақтау, мәдениет пен спорт саласын қаржыландыру көлемі ұлғайды. Нәтижесінде олардың қызметі айтарлықтай жақсарды.

* * *

Мугалжарский район был образован в 1997 году 17 июня по Указу Президента Республики Казахстан объединением двух районов: Октябрьского и Мугаджарского. Общая площадь района составляет 27,8 кв.метров, численность населения 64,5 тысяч человек.

Районный центр –город Кандыагаш, который находиться в 90 км от областного центра. Численность населения составляет 30,9 тысяч человек.

Административно-территориальная часть района включает в себя 3 малых городов, 12 сельских округов и 42 сельских местности.

Район является одним из промышленно развитых в области. На сегодняшний день в территории действует 10 крупных и средних производственных предприятий.

Регион богат минерально-сырьевой базой. В районе добываются нефть, газ, каолин, золото, сырье для производства различных строительных материалов, минеральная вода и многое другое.

Район расположен географическо выгодно, развито железнодорожные и автомагистральные дороги, а также через территорию района проходит газомагистральные пути «Бухара Уральск» и «Жанажол-Актобе».

Развито внешне экономические связи с ближним и дальним зарубежьем. На сегодняшний день в районе функционирует 7 иностранных компании и объединенных предприятии. Социально-экономические показатели района быстрым темпом стабильно развивается.

Развитием экономического сектора район достиг хороших результатов в области социального сектора и инфраструктуры.

На 1 января 2013 года в районе действует 40 культурных объединений.

Общая штатная численность работников культуры по району составляет - 188 человек.

В 2012 году инвестирование в области культуры составило 212,3 тенге.

Укрепление материально-технической базы и развитие культурных предприятии показывает качества проводимых мероприятии и увелечение число приходимых на эти мероприятия людей.

По сравнению с прошлым годом выросло инвестирование сферы образования, здравоохрания, культуры и спорта. В результате улучшилось их деятельность.

Мұғалжар ауданының әкімі: С.Т. Шангутов

Байбосын мазары
Мазар байбосына

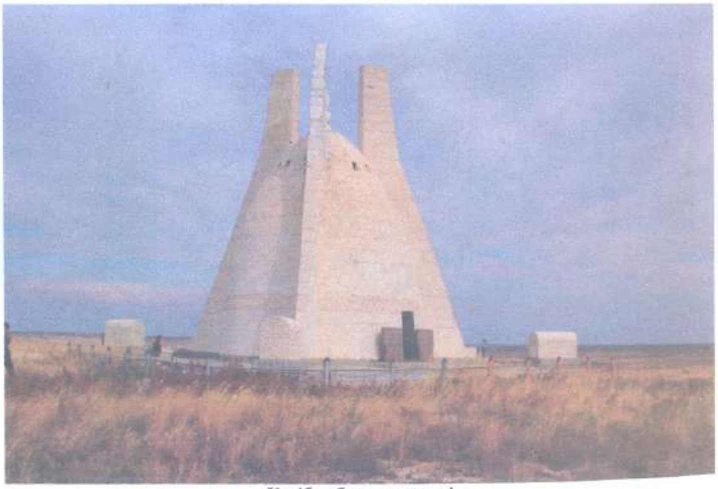

Көтібар батыр кесенесі
Мавзолей Котибар батыра

МАЗМҰНЫ

Мұғалжар ауданының әкімі С.Т Шаңғұтовтың алғы сөзі……………………4

І бөлім. Ақтөбе облысының Мұғалжар ауданы туралы анықтамалық мәліметтер ……………………6

1.1. Мұғалжар ауданының табиғат жағдайы……………………7
1.2. Мұғалжар ауданындағы қалалар мен қала халқының тарихынан……………………34

ІІ бөлім. Тарихи-мәдени мұрасы……………………39

2.1. Мұғалжар ауданының археологиялық ескерткіштерінің сипаттамасы……41
2.2. Мұғалжар ауданының археологиялық ескерткіштері……………………53
2.3. Мұғалжар ауданының этнографиясы туралы мәліметтер ……………………95

Қосымшалар……………………203
-Табиғат мұралары ескерткіштері
-Археологиялық ескерткіштер мен жәдігерлер
-Құлпытастар және архитектуралық ескерткіштер

СОДЕРЖАНИЕ

Предисловие акима Мугалжарского района Шангутова С.Т. 4

Глава I. Справочные сведения об Мугалжарском районе Актюбинской области..100

1.1. Природные условия Мугалжарского района (Мамиров К.Б.).......................101
1.2. Из истории городов и городского населения Мугалжарского района........128

Глава II. Историко-культурное наследие..133

2.1. Характеристика памятников археологии Мугалжарского района.............135
2.2. Археологические памятники Мугалжарского района.................................149
2.3. Сведения по этнографии Мугалжарского района ……………………….......196

Приложения...203
- Памятники природного наследия
- Археологические памятники и находки
- Кулпытасы и памятники архитектуры

Қалабы 60х84 1/16. Есепке алынатын баспа табағы 11,7.
Таралымы 300.

ЖК А.К.Избасканова баспаханасында
дайын электрондық таспадан басылған

Ақтөбе қаласы, Полтавский, 9.